

K I V O N A T

A NEM HIVATÁSOS FILM VALÓSÁGOS HELYZETE ÉS ADOTT LEHETŐSÉGEI
VILÁGVISZONYLATBAN VALAMINT HAZAI TÁJAKON C, CIKKBŐL

"Még a felületét sem kapartuk meg annak, hogy tulajdonképpen mi a film, és mivé lehet" - mondta valahol, valamikor egy hivatásos filmrendező sok igazsággal és némi keserőséggel szájában, amikor magára gondolt. Nem jellemző tünet, de piciny lelkiismeretességre vall. Az illető úr, aki szakmájának derékhadával kellő szorgalommal megteremti a középrétegek filmjét, közben nem veszi észre, amint jómaga is a középrétegek ideológiájának szócsövévé lesz. Mindenesetre fenti kijelentésének gyermekkort idéző tisztasága megható.

Világviszonylatban mélyponton a film. Mintha kifulladt volna a kamerák teljesítőképessége a földuzzasztott adminisztrációs és gazdasági apparátus "milyen édes a kicsike de az sem mindegy milyen hasznot hoz" dajkálgatása közben. Európa fél évszázad késéssel kullog Hollywood után azon fölismerés terén, hogy milyen üzlet is a kinematográf című gép által létrehozott varázslat. Az Ujvilág tartja előnyét. Manipulál, s akaratlanul is jóra tapint. Fölfedezi az underground filmet. Ez anarchista és jórészt unalmas. Többnyire fárasztó, de vératlan. Ám nem műhóhelyes musical. Véletlenül sincsenek benne francia nyelvleckét adó házitanitók, gyapotos bálákat cipelő négerek. Dokumentál, meghökkent, kimozdít, provokál. Társadalmi akadémizmusunkból, prudériánkból, közönyünkől, sztereotípiánkból. Ez a film kiveszi kezünkől a zörgő csomagolású cukroszacskót, az utolsó sorokban való csokolózást és a jegyszedő néniket. Persze némelyek fölfutnak, sokat keresnek és profitálnak a mozgalomból, a biznisz az biznisz tétel alapján gazdagabbakká válva az Oscar-dijasoknál. Mindez nem fedi a mozgalom lényegét, és végül úgyis gazdasági számítások alapján foglalnak történelembe, művészettörténetbe ezt-azt-amazt belőlünk. A kívülrekedteknek enyhén szólva fogyatékos a szere-

cséjük. De mivel ügybuzgók hada tevékenykedik az utókor igazságszolgáltatásán, előbb-utóbb napfényre kerülnek műveik s nevük, arra a romantikus piedesztára emelve a lényegét, miszerint éheztek, megcsalattak és idegileg tönkrementek. Röviden: szegények voltak, de szépek.

"Minden rendszer a gyűlöletes tökéletesség felé halad, az aranyozott mocsár eszmei állóvizébe." A hagyományos filmkészítés egyik döntő kimotozójának a független filmszínélés mutatkozik. Szándékosan kerültem el a régóta kompromittált amatőrfilm megnevezést, amely mozgalmat lassan sikerül a professzionistáknak évek kitartó s szívós munkája eredményeképp rezervátumba kényszeríteni, melynek tagadhatatlan az ő szemeszőgükből nézve némi előnyei vannak. Legfőbb persze, hogy nem kell félni. Sem tartalmi, sem formai, sem pedig dinasztialis okokból. Népszerű citereznekart lehet alakítani öreg nénik és bícsik mulattatására, míg a kiegyensúlyozott lelkületű iparosok, rokonságuk és a sznobok, elaggott romantikát ágyazva munkahétköznapiakba fölparcellázák szellemünket. Néhai sikerek tankönyvekbe foglalt szimbólumrendszeréből fölmondják a leckét, vagy totálissá növelt provincializmusuk estélyein megrendezik a nemzeti múltból való vetkezés szomorú világszámát.

Az underground filmesek egy 1970-es összejövetelén jellegzetességeik szerint az alábbi csoportokat különböztették meg: a., Poétikus filmek b., Teoretikus filmek c., Humanista filmek d., Anti-filmek e., Politizáló filmek Természetesen bőven vannak átfedések az egyes típusok között, a címke csak a leghatározottabb tendenciát jelzi. Az avantgarde leghűbb értelmében a teoretikus filmek a leghasználhatóbbak, mivel ezek a szépség romantikus fogalmának elvetésével, az epikus mesemondás megszüntetésével és az új nyelvrendszer irányába való kísérletekkel provokálják a hagyományos vizuális mutatóanyagokhoz szokott publikumot. Így talán valamikor megteremthetik az érzéki tapasztalások széles skálájú rendszerét, s a kimértségek, merev tudatosságok helyébe a szabad cselekvés lehetősége lép. Ezért "az aranyozott mocsár eszmei állóvizéből" való kivezető út egyik lehetősége mindenféle és fajta központi határozatokon túl, a gazdasági, adminisztratív és eszmei függetlenségénél fogva már eleve forradalmi lehetőséggel megáldott nem hivatásos filmszínélés.

lás. Támogatni kell a nem hivatásos filmezés tömegkultúrába való beépülését, valamint azt, hogy ez a mozgalom, ez az itt-ott kísérletező csoport vagy talán épp magányos partizán minél hamarabb és hatásosan integrálódjék filmkultúránk egészébe, mint ahogy szép számmal van példa arra, hogy egyes országok filmművészetének a nem hivatásos filmkészítés fő inspirátora, utánpótlása vagy tartaléka.

Az, hogy ma nálunk nem irnak jó verseket, nem új dolog, József Attila óta alig irnak. Az, hogy a képzőművészet olyan unalmasan forradalmi, mint egy első világháborús töltényhüvely, ám legyen. A színjátszásról beszélni is fölösleges. De annak a művészetnek, melynek - mint ismeretes - csak kiemelkedő művészeti mozgalmakhoz hasonlítható fölfutása, és itt a filmművészetről van szó, nem lehet betokosodását könnyen elkönyvelni, s szemlélni karbatatt kezekkel, annál is inkább nem, mivel uram-bátyámék országának társadalmi következményeivel már tisztában vagyunk.

Támogatni kell tehát a társadalmilag elkötelezett nem hivatásos filmszínálás mozgalmát, szervezetileg és anyagilag egyaránt, legfőképp azonban a reá való fölfigyeléssel, annak a célnak érdekében, hogy ezzel a mozgalommal az akaratlanul is forradalmi filmszínálás olyan belső erjedést hozzon létre, a szó rossz értelmében ugyancsak konszolidálódott magyar filmművészetben, mely után a tisztulás egészséges dialektikájához nem férhet kétség. Igen, ez az út vezet csak a társadalmi valóság mind hatékonyabb vizsgálatához, és fölismeréshez egy adott szakmán belül, vérátömlesztése egy olyan területnek, hol jelenleg jórészt csak a szubjektivizmus, a pozíciók elszánt védelme és a kölcsönös dicsérgetés zajlik nyílt és társadalmilag elkötelezett valóságföltárás helyett.

MATKÓCSIK ANDRÁS